

Олександр Реснт (м. Київ)

ПУТІВНИК ІЗ КРИМСЬКОГО КРАЄЗНАВСТВА 20-Х РОКІВ МИНУЛОГО СТОЛІТТЯ

Рец. на кн.: Севастьянов А. В. Десять лет на службе краеведения : Российское общество по изучению Крыма (1922–1932) / А. В. Севастьянов ; Центр памятникведения НАН Украины и УООПИК. – К. ; Симферополь, 2010. – 255 с. (Биобиблиография крымоведения ; Вып. 13).

У розвитку краєзнавчих студій в Україні протягом останнього десятиліття кримознавство посідає помітне, можна навіть сказати – особливе місце. Обумовлене це декількома факторами, в першу чергу, унікальністю самого регіону, що робить інтерес до його вивчення постійним та нестримним, а склад учасників цього процесу – поповнюється все новими іменами.

В сенсі організації кримознавчих студій в останні роки беззаперечні лідерські позиції займає наукова школа професора Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського Андрія Анатолійовича Непомнящого. Саме сім років тому за ініціативи сімферопольського вченого була заснована книжкова серія «Биобиблиография кримоведства», в якій окрім ґрунтовних студій самого титульного редактора (які вже отримали належну та справедливую оцінку професійного середовища істориків та бібліографів, як в Україні, так і за її межами) представлений потужний та, в доброму розумінні цього слова – амбітний доробок молодих вчених – його учнів.

Новий, тринадцятий за числом, але не за вдачею, випуск книжкової серії «Биобиблиография кримоведства», присвячений цікавому періоду історії кримського

краєзнавства 20-х – початку 30-х рр. ХХ ст. Монографія Олександра Севастьянова репрезентує нову, невідому широкому колу науковців та краєзнавців тему участі потужної громадської організації у вивченні історії, археології та етнографії півострова. Невідомість та невивченість цього сюжету пояснюється як замовчуванням наукової спадщини членів Товариства за радянських часів, так і певною зосередженістю попередніх дослідників на вивченні кримознавчого доробку іншого відомого наукового співтовариства – Таврійської вченої архівної комісії та її нащадка – Таврійського товариства історії, археології та етнографії.

Концепція, обрана автором монографії, демонструється одразу при відкритті книги. Десятирічний період плідної роботи Російського товариства з вивчення Криму (РТВК) умовно «замкнений» між двома відомими радянськими плакатами, що прикрашають форзаци видання. І, відтак, читача на початку зустрічає червоноармієць, який запитує «Ти записався в добровольці?», а при закінченні читання сувора жінка застерігає – «Не балакай!». Ці художні відображення часу, присвячені до речі дещо іншим темам, добре ілюструють і атмосферу, що панувала в краєзнавчому русі СРСР. Умови, при яких стали можливими активна праця вчених та ентузіастів щодо вивчення минулого та сьогодення певних регіонів, громадська сутність цього процесу та державне сприяння були ознаками першої половини 20-х рр. ХХ ст. Умови ж завершального етапу становлення одноосібного тоталітарного режиму, що мали місце на початку 30-х рр. ХХ ст., робили неможливим існування недостатньо керованих організацій, тим більше, якщо вони об'єднували освічених людей, що мали власний та тверезий погляд на події у країні.

Отже, «мандруючи» від одного зображення до другого, читач монографії знайде дев'ять

нарисів, які, з одного боку, створюють єдиний текст дослідження, а з іншого – можуть виступати і як самостійні частини дослідницького проекту. Автором послідовно простежені процес заснування, реєстрації, становлення РТВК та його регіональних підрозділів. Окремо автором аналізуються причини та потреби у заснуванні саме такого товариства, наголошується на унікальній ролі, що виконувало РТВК, а саме: відновлення культурних та наукових зв'язків між центрами Москви та Ленінграда та краєзнавцями Криму, налагодження продуктивного співробітництва, використання усього переліку дослідницьких та популяризаторських заходів задля якісного перетворення краєзнавчого руху як в межах Криму, так і демонстрація цієї плідної роботи на всесоюзному рівні.

О. Севастьяновим зроблений глибокий та якісний аналіз багатої джерельної бази з історії РТВК. Буде слушним зауважити також, що запропонований автором книги принцип синтезу опублікованих документів та невідомих архівних матеріалів дозволив розглянути діяльність РТВК об'ємно, простежити її на постійному рівні, в деяких епізодах – навіть на рівні щоденної активності. Також важливим є введення до наукового обігу значної кількості документів, що дозволяє виявити нові обставини тих чи інших кримознавчих подій, та, як наслідок – поповнити картину кримознавства новими кольорами. В монографії О. Севастьянова вперше створений просопографічний портрет вчених РТВК, що публікували свої праці в друкованому органі Товариства – науковому часописі «Крым», також вперше надається характеристика цього унікального за якістю та дослідницьким рівнем видання 20-х рр. ХХ ст.

Оцінюючи книжки серії «Біобібліографії кримознавства» не можна пройти осторонь науково-довідкового апарату та зовнішнього їх оздоблення. В цьому сенсі монографія

О. Севастьянова також стане корисною читачеві. На шпальтах книги ми можемо «познайомитися» з іконографією членів РТВК – більше ніж сто ілюстрацій допомагають нам роздивитися і цих людей, а завдяки опублікованим фотоілюстраціям 20-х рр. ХХ ст., умови, в яких проходила їхня діяльність. Також збагачують наше уявлення про Товариство та його учасників біобібліографічні довідки, які розміщені автором на другому рівні викладення матеріалу. Цей прийом дворівневого тексту з використанням багатой іконографії робить діяльність РТВК не тільки близькою читачеві, а допомагає «оживити» її, надати науковій роботі рис, притаманних звичайному людському життю, з його особистими переживаннями та проблемами.

Загалом, поява монографії О. Севастьянова – це не тільки заповнення ще однієї історіографічної лакуни та розповідь про окреме наукове співтовариство. Зміст книги виходить за межі, окреслені на обкладинці. Монографія молодого вченого надає нам розуміння тієї контраверсійної епохи, що намагалася «забути» все минуле, та відчайдушно підкорювала нові вершини та обрії. Як завжди це буває – надмірне захоплення досягненням захмарної цілі призводить до руйнування того, що було попереду. Історія РТВК, його членів, кримознавства 20-х–30-х рр. минулого століття – це історія тисяч непересічних людей, що стали свідками завершення однієї історичної ери та були учасниками встановлення нової. В цьому процесі багато з них стали жертвами тоталітарної машини, а розвиток наукового кримознавства зазнав значного занепаду. Сьогодні внесок цілого покоління кримознавців отримує належну оцінку, імена репресованих та забутих повертаються з небуття, а сучасне кримознавство – поповнюється новим якісним дослідженням, що має отримати належне місце серед співзвучних робіт колег.